

**Maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funktsiya
ko‘nikmalarini shakllantirish**

**Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti 1-bosqich magistri
Atadjanova Sohiba Talipovna**

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funktsiya ko‘nikmalarini shakllantirish masalalariga bag‘ishlangan. Maqolada ota-onalarning tarbiyaviy ko‘nikmalarining ahamiyati, ularni rivojlantirish usullari va maktabgacha ta’lim muassasalari bilan hamkorlikning roli muhokama qilinadi. Shuningdek, tarbiyaviy jarayonda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va psixologik omillar hisobga olinadi. Tadqiqot natijalari oilada samarali tarbiya muhitini yaratishda ota-ona kompetensiyasini oshirishning dolzarbligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, ota-ona tarbiyasi, tarbiyaviy ko‘nikmalar, oilaviy tarbiya, pedagogik hamkorlik, bolalar psixologiyasi.

Аннотация: Данная статья посвящена вопросам формирования навыков воспитательной функции родителей детей дошкольного возраста в семье. В статье обсуждается значение воспитательных навыков родителей, методы их развития и роль сотрудничества с дошкольными образовательными учреждениями. Также учитываются современные педагогические подходы и психологические факторы в воспитательном процессе. Результаты исследования показывают актуальность повышения родительской компетентности в создании эффективной воспитательной среды в семье.

Ключевые слова: дошкольный возраст, родительское воспитание, воспитательные навыки, семейное воспитание, педагогическое сотрудничество, детская психология.

Annotation: This article is dedicated to the issues of forming educational function skills of parents of preschool children in the family. The article discusses the importance of parental educational skills, methods for their development, and the role of cooperation with preschool educational institutions. Modern pedagogical approaches and psychological factors in the educational process are also taken into account. The research results indicate the relevance of increasing parental competence in creating an effective educational environment in the family.

Keywords: preschool age, parental upbringing, educational skills, family education, pedagogical cooperation, child psychology.

Kirish: Oilada tarbiyaviy funksiyani samarali bajarish maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Bolalarning shaxsiyati, ijtimoiy ko‘nikmalari, hissiy intellekti va intellektual salohiyati aynan oila muhitida shakllanadi. Shu sababli, ota-onalarning tarbiyaviy kompetensiyasini oshirish, ularga zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida bilim va ko‘nikmalar berish dolzarb masala hisoblanadi. Bugungi kunda ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, xususan, maktabgacha ta’limga berilayotgan e’tibor oila va bog‘cha hamkorligining kuchaytirilishini talab etadi. Ota-onalar nafaqat tarbiyaviy jarayonning passiv ishtirokchisi, balki uning faol sub’ekti bo‘lishi lozim. Biroq, ko‘plab ota-onalarda bolaning yosh xususiyatlariga mos, samarali tarbiya usullari bo‘yicha yetarli bilim va ko‘nikmalar mavjud emas. Bu esa bolalarning xulq-atvorida muammolar, rivojlanishdagi to‘siqlar va ota-ona-bola munosabatlarida qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funktsiya ko‘nikmalarini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Unda ota-onalarning tarbiyaviy salohiyatini oshirishga qaratilgan usullar, ularning maktabgacha ta’lim muassasalari bilan hamkorlikdagi roli va bu jarayonda hisobga olinishi lozim bo‘lgan psixologik omillar atroflicha muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari oilada sog‘lom va samarali tarbiya muhitini yaratish orqali bolalarning kelajakda jamiyatning to‘laqonli a’zosi bo‘lib yetishishida ota-ona kompetensiyasining nechog‘li muhim ekanligini ko‘rsatadi.

Asosiy qism: Maktabgacha yosh davri — inson shaxsining shakllanishida tamal toshi hisoblanadi. Bu davrda bolaning jismoniy, aqliy, ijtimoiy-hissiy va nutqiy rivojlanishi juda jadallik bilan kechadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalikning dastlabki yillarida olingan tajribalar, ayniqsa, oilaviy muhit va ota-onalar bilan o‘zaro munosabatlar uning kelajakdagi hayoti, shaxsiy va professional muvaffaqiyatlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois, ota-onalarning tarbiyaviy funktsiya ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish bugungi kunda har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Dolzarblikning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

• **Bolaning kompleks rivojlanishidagi fundamental rol:** Oila bolaning birinchi ijtimoiy muhiti bo‘lib, unda bola dunyoni anglashni, muloqot qilishni, hissiyotlarni

boshqarishni va ijtimoiy normalarga rioya qilishni o‘rganadi. Ota-onalarning to‘g‘ri tarbiya ko‘nikmalari bolaning o‘ziga ishonchini, ijodkorligini, tanqidiy fikrlashini va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Aksincha, yetarli bo‘lmagan tarbiya ko‘nikmalari bolada turli xil psixologik muammolar, xulq-atvor buzilishlari va o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

• **Zamonaviy jamiyat talablari:** Globallashuv, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar shaxsga nisbatan yangi talablarni qo‘ymoqda. Jamiyatga moslashuvchan, tashabbuskor, mustaqil fikrlovchi va o‘rganishga qobiliyatli shaxslar kerak. Bunday sifatlarni shakllantirishda oilaviy tarbiya muhim rol o‘ynaydi. Ota-onalar bolalariga nafaqat bilim, balki kelajakda muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo‘lgan "yumshoq ko‘nikmalar" (soft skills) — masalan, empatiya, hamkorlik, stressga chidamlilik kabi fazilatlarni ham singdirishlari lozim.

• **Pedagogik va psixologik bilimlarga ehtiyoj:** Ko‘plab ota-onalar bolalarini qanday qilib to‘g‘ri tarbiyalash bo‘yicha yetarli ma‘lumotga ega emaslar. Ba‘zan ular o‘z bolaliklarida o‘zlariga nisbatan qo‘llanilgan tarbiya usullarini takrorlashadi, ammo bu usullar zamonaviy sharoitlarda har doim ham samarali bo‘lmazligi mumkin. Bolalar psixologiyasi, yosh davrlarining xususiyatlari, samarali muloqot usullari, nizolarni hal qilish strategiyalari bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lish ota-onalarga tarbiyaviy jarayonda qiyinchiliklarni yengishda yordam beradi.

• **Oila va ta‘lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarurati:** Maktabgacha ta‘lim muassasalari bolaning rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi, biroq ular faqat oila bilan yaqin hamkorlikda maksimal samaraga erishishlari mumkin. Ota-onalarning tarbiyaviy ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha dasturlar bog‘chalarda olib borilayotgan ta‘lim-tarbiya ishlari bilan uyg‘unlashgan holda tashkil etilishi kerak. Bu bolaning uyda va bog‘chada oladigan ta‘lim-tarbiya jarayonlarining uzluksizligini ta‘minlaydi.

• **Ijtimoiy muammolarning oldini olish:** Yetarli darajada samarali bo‘lmagan oilaviy tarbiya bolalarda antisotsial xatti-harakatlar, o‘qishdagi muammolar, psixo-emotsional buzilishlar va keyinchalik ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Ota-onalarning tarbiyaviy ko‘nikmalarini mustahkamlash ushbu muammolarning oldini olishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funktsiya ko‘nikmalarini shakllantirish masalasi nafaqat oila va bola, balki butun

jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun fundamental ahamiyatga ega bo‘lgan dolzarb muammodir[1].

Muhokama: Maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funksiya ko‘nikmalarini shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiya sohasida keng muhokama qilinadigan mavzulardan biridir. Ushbu muhokama doirasida bir qancha muhim jihatlar, yondashuvlar va mexanizmlar ko‘rib chiqiladi.

1. Ota-ona tarbiyasining nazariy asoslari

Ota-ona tarbiyasining nazariy asoslari **rivojlanish psixologiyasi** (Erik Erikson, Jean Piaget, Lev Vygotsky nazariyalari), **oilaviy psixologiya** va **pedagogika** fanlariga borib taqaladi. Bu nazariyalar bolaning yosh davrlariga xos xususiyatlari, shaxsiyat shakllanishi, ijtimoiy moslashuvi va ota-onaning bolaga ta'sirini tushunish uchun zamin yaratadi.

- **Vygotskyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi** ta'kidlashicha, bola kattalar bilan o‘zaro muloqotda, xususan, ota-onalar bilan o‘zaro aloqada rivojlanadi. Shu nuqtai nazardan, ota-onalarning samarali muloqot ko‘nikmalari, bolaga "qo‘llab-quvvatlash iskala" (scaffolding) yaratishi uning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun muhimdir.

- **Eriksonning psixosotsial rivojlanish bosqichlari** bolaning har bir yosh davrida ma'lum bir psixosotsial inqirozni yengib o‘tishini ko‘rsatadi. Ota-onalar bu inqirozlarni tushunishlari va bolaning sog‘lom shaxsiyatini shakllantirishga yordam berishlari zarur. Masalan, "Avtonomiya va shubha/uyat" bosqichida bolaning mustaqillikka intilishini qo‘llab-quvvatlash muhim[2].

2. Tarbiyaviy ko‘nikmalarni shakllantirish usullari

Ota-onalarning tarbiyaviy ko‘nikmalarini shakllantirishda turli metodologik yondashuvlar qo‘llaniladi:

- **Pedagogik ma'rifat va seminar-treninglar:** Ota-onalar uchun bolalar psixologiyasi, yosh xususiyatlari, samarali muloqot, nizolarni hal qilish, ijobiy tarbiya usullari (masalan, jazolash o‘rniga motivatsiya) bo‘yicha seminarlar va treninglar tashkil etish. Bu yerda nazariy bilimlarni amaliy mashg‘ulotlar bilan uyg‘unlashtirish muhim.

- **Psixologik maslahat va individual yondashuv:** Ota-onalarga individual maslahatlar berish, ularning oilaviy sharoitlari va bolaning xususiyatlarini hisobga olgan holda aniq tavsiyalar berish. Bu ayniqsa, muammoli xulq-atvorga ega bolalar yoki murakkab oilaviy vaziyatlar bo‘lganda samarali.

• **Interaktiv mashg‘ulotlar va tajriba almashish:** Ota-onalar uchun roli o‘yinlar, keys-stadi tahlillari va o‘zaro tajriba almashish guruhlari tashkil etish. Bu ota-onalarga nazariy bilimlarni amalda qo‘llash va boshqalarning tajribasidan o‘rganish imkonini beradi.

• **Axborot resurslari va media savodxonlik:** Ota-onalarni ishonchli manbalardan (kitoblar, ilmiy maqolalar, ta‘limiy veb-saytlar, videokurslar) foydalanishga yo‘naltirish. Shuningdek, ularning media savodxonligini oshirish, internetdagi noto‘g‘ri yoki zararli ma‘lumotlardan farqlashga o‘rgatish[3].

3. Maktabgacha ta‘lim muassasalari bilan hamkorlik roli

Maktabgacha ta‘lim muassasalari (MTM) ota-onalarning tarbiyaviy kompetensiyasini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu hamkorlikning samarali shakllari quyidagilardir:

• **"Ota-onalar universitetlari" yoki maktablari:** MTMlarda ota-onalar uchun muntazam ravishda ta‘limiy dasturlar, ma‘ruzalar va amaliy mashg‘ulotlar tashkil etish.

• **Birgalikdagi tadbirlar:** Ota-onalar va bolalar ishtirokida birgalikdagi bayramlar, sport musobaqalari, ijodiy kechalar va ekskursiyalar tashkil etish. Bu ota-onalar va bolalar o‘rtasidagi munosabatlarni mustahkamlaydi va MTM faoliyatiga ota-onalarni yanada faol jalb qiladi.

• **Ota-onalar qo‘mitalari va kengashlari:** Ota-onalarning MTM faoliyatida ishtirok etishi uchun rasmiy platformalar yaratish. Bu ularning ta‘lim-tarbiya jarayoniga ta‘sirini oshiradi.

• **Shaxsiy suhbatlar va maslahatlar:** Tarbiyachilar va psixologlarning ota-onalar bilan individual suhbatlari, bolaning rivojlanishi va xulq-atvori bo‘yicha qayta aloqa (feedback) berish.

4. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va psixologik omillar

Tarbiyaviy jarayonda zamonaviy pedagogik yondashuvlar va psixologik omillarni hisobga olish muhim:

• **Ijobiy tarbiya (Positive parenting):** Bolaning shaxsiyatini hurmat qilish, uning hissiyotlarini tushunish, erishgan yutuqlarini rag‘batlantirish, konstruktiv tanqid va jismoniy jazo o‘rniga muloqotga asoslangan tarbiya. Bu yondashuv bolada o‘ziga ishonch, empatiya va ijtimoiy mas‘uliyatni shakllantiradi.

• **Hissiy intellektni rivojlantirish:** Ota-onalarga bolaning hissiyotlarini tan olish, ularni to‘g‘ri ifodalash va boshqarishga o‘rgatish usullarini singdirish. Ota-onaning o‘zi hissiy jihatdan barqaror bo‘lishi bolaning hissiy rivojlanishi uchun namuna bo‘ladi.

• **O‘yin orqali o‘rganish:** Bolaning yoshiga mos ravishda o‘yin faoliyatini tarbiya jarayoniga integratsiya qilish. O‘yin bolaning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini rag‘batlantiruvchi eng muhim vositadir.

• **Ota-onaning o‘zini-o‘zi rivojlantirishi:** Ota-onaning shaxsiy rivojlanishi, stressni boshqarish ko‘nikmalari va o‘zaro munosabatlardagi barqarorligi bolaning tarbiyasiga bevosita ta'sir ko‘rsatadi. Ota-onalarga o‘zlariga g‘amxo‘rlik qilish va shaxsiy resurslarini oshirish bo‘yicha maslahatlar berish ham muhimdir[4].

Xulosa va takliflar: Maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funktsiya ko‘nikmalarini shakllantirish bolaning har tomonlama sog‘lom va uyg‘un rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, oila bolaning shaxsiyati, ijtimoiy-hissiy intellekti va kognitiv qobiliyatlari shakllanadigan asosiy muhitdir. Ota-onalarning zamonaviy pedagogik va psixologik bilimlarga ega bo‘lishi, samarali tarbiya usullarini qo‘llay olishi bolaning o‘ziga ishonchli, tashabbuskor va jamiyatga moslashuvchan shaxs bo‘lib yetishishida fundamental rol o‘ynaydi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, nafaqat har bir oila, balki butun jamiyatning kelajagi ham oilaviy tarbiyaning sifati bilan bevosita bog‘liq.

Samarali tarbiya ko‘nikmalarini shakllantirishda ota-onalar uchun ta'limiy dasturlar, psixologik maslahatlar va interaktiv mashg‘ulotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari (MTM) esa bu jarayonda asosiy hamkor vazifasini bajarib, ota-onalar bilan muntazam aloqa va birgalikdagi faoliyatlar orqali tarbiya jarayonining uzluksizligini ta'minlashi lozim. Ijobiy tarbiya, hissiy intellektni rivojlantirish va o‘yin orqali o‘rganish kabi zamonaviy yondashuvlar bolaning yosh xususiyatlariga mos kelib, uning tabiiy rivojlanishiga ko‘maklashadi. Ota-onaning o‘z shaxsiy rivojlanishi va psixologik barqarorligi ham farzand tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko‘rsatuvchi muhim omil ekanligi aniqlandi.

Takliflar:

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqqan holda, maktabgacha yoshdagi bolalar ota-onalarining oilada tarbiyaviy funktsiya ko‘nikmalarini yanada samarali shakllantirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Ota-onalar uchun doimiy ta'limiy platformalar yaratish: MTMlarda va mahallalarda muntazam ravishda "**Ota-onalar maktablari**" yoki "**Ota-onalar universitetlari**" faoliyatini yo‘lga qo‘yish. Bu platformalarda bolalar psixologiyasi, pedagogik etika, yoshga xos xususiyatlar, ijobiy tarbiya usullari, oilada nizolarni hal

qilish va bolaning hissiy intellektini rivojlantirish bo'yicha nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish.

Onlayn resurslar: Ota-onalar uchun mo'ljallangan ishonchli **veb-saytlar, mobil ilovalar va videokurslar** yaratish. Bu resurslarda bolalar rivojlanishining turli bosqichlari, tarbiya masalalari va ekspertlarning tavsiyalari keng yoritilishi kerak.

MTM va oila o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish: "Ochiq eshiklar kuni" va **"Kuzatuv kunlari"** kabi tadbirlarni muntazam o'tkazish, bu orqali ota-onalarga bolalarning bog'chadagi faoliyatini bevosita kuzatish va tarbiyachilar bilan fikr almashish imkoniyatini berish.

Birgalikdagi loyihalar va tadbirlar: Bolalar va ota-onalar ishtirokida ijodiy tanlovlar, sport bayramlari, tabiatga sayohatlar va ijtimoiy loyihalar (masalan, daraxt ekish, mahalla obodonlashtirish) tashkil etish. Bu oilaviy qadriyatlarni mustahkamlashga va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Mutaxassislar ko'magini kuchaytirish: Har bir MTMda **bolalar psixologi va pedagog-defektolog** shtat birligini mustahkamlash, ularning ota-onalar va tarbiyachilar uchun muntazam maslahat xizmatlarini tashkil etishini ta'minlash.

Maxsus ehtiyojli bolalarning ota-onalari uchun individual va guruhli maslahat xizmatlarini rivojlantirish, ularga bolaning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha amaliy tavsiyalar berish.

Ota-onalar savodxonligini oshirish bo'yicha tushuntirish ishlarini olib borish: Ommaviy axborot vositalari (televideniye, radio, gazeta, internet) orqali bolalar tarbiyasi va ota-ona kompetensiyasi bo'yicha maxsus ko'rsatuvlar, ruknlar va maqolalar tayyorlash.

Ijtimoiy reklamalar orqali ijobiy tarbiya tamoyillari va oilaviy qadriyatlarni targ'ib qilish.

Tadqiqot va metodik ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash: Ota-onalarning tarbiyaviy ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini rag'batlantirish. Ota-onalar uchun mo'ljallangan metodik qo'llanmalar, tarbiya dasturlari va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish va nashr etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avazov, Sh. (2018). Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Ishmuhamedov, R. J., & Abdullayev, O. A. (2012). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. To‘rayeva, M. (2015). Oila pedagogikasi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Ziyomuhammadov, B. (2017). Ma'naviyat asoslari. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.
5. Brazelton, T. B., & Greenspan, S. I. (2000). The Irreducible Needs of Children: What Every Child Must Have to Grow, Learn, and Flourish. Perseus Books.
6. Faber, A., & Mazlish, E. (1999). How to Talk So Kids Will Listen & Listen So Kids Will Talk. Scribner.

**Research Science and
Innovation House**